

Судски систем

Главните реформи во оваа област во најголем дел веќе се завршени, но потребни се подобрувања за да се обезбеди правилна примена на европските стандарди кои се однесуваат на независноста и квалитетот на правдата.

Сè уште не е решено прашањето за недостатоците во сегашниот систем на кариера на судиите и покрај потенцијалната закана што тие ја претставуваат за **независноста** на судиите. Сигурноста на работното место треба да биде посилено заштитена со измена на законодавството во врска со дисциплината и разрешувањето, кое е премногу комплексно и недоволно прецизно и предвидливо. Практиката на Судскиот совет во врска со дисциплинските постапки и постапките за разрешување треба да биде пропорционална и потранспарентна. Кон прашањето за слабите резултати на судиите треба да се пристапи првенствено преку корективни мерки, како што се подобрувања во организацијата и обуки, отколку разрешување. Разрешувањето треба да се ограничи на сериозно и константно несовесно однесување во работата и треба да се применува само откако претходно ќе бидат изречени поблаги дисциплински казни, како што се предупредувања и намалувања на платите, кои ретко се користат во моментот.

Во поглед на **непристрасноста**, одредбите во врска со конфликт на интереси кои се содржани во законите за граѓанска и кривична постапка продолжуваат да функционираат непречено. Судиите во Основните и Апелациони судови поднесоа 2 419 барања за да се изземат од случаи на потенцијални конфликти на интереси, од кои 1 818 беа прифатени. Судскиот совет добил 77 жалби од странки кои упатуваат на пристрасни судски постапки, но, ниту една не била доволно добро основана за да се активира дисциплинска постапка. Постојат и жалби за индиректно политичкото влијание врз водењето и исходот од голем дел од судските постапки, особено во поглед на постапките од организиран криминал и корупција, како и случаи на вклученост на лица од политиката и медиуми.

Што се однесува до **професионализмот и компетентноста**, измените и дополнувањата на Законот за судови кој стапи во сила во 2013 година, во пракса не доведоа до какви било значајни зајакнувања во регрутирањето и унапредувањето на судиите врз основа на заслуги. Во 2013 година, Судскиот совет не успеа да се усогласи со законските одредби дека сите нови првостепени судии треба да имаат завршено обука на Академијата за судии и јавни обвинители, со тоа што именува повеќе кандидати кои не завршиле обука. Законската одредба за судиите од повисоки судови да имаат претходно искуство во судството е исто така прекршена, со тоа што именувањата се направени непосредно пред измената на законот да стапи во сила, кој дури е и игнориран во некои назначувања кои се направени по нејзиното влегување во сила. Ова продолжува да остава сомнеж врз заложбата за вработување врз основа на заслуги. Процесот на именување од страна на Судскиот совет, особено оценувањето на соодветните вредности на кандидатите, треба да биде потранспарентен.

Академијата за судии и јавни обвинители продолжува да игра централна улога во промовирањето на компетентност и доживотно учење на судиите, обвинителите и судскиот персонал. Таа понатаму го проширува својот практичен дел од обуката во 2013 година со тоа што вклучува 4 151 судии, 1 256 обвинители и 1 929 стручни соработници и други учесници. Бројот на програмите за обука се зголеми на 272, вклучувајќи и 63 кои се предвидени надвор од главниот град преку децентрализиран систем на обука. Новата генерација од 13 кандидати судии и обвинители ја започна својата 2-годишна теоретска обука во декември 2013 година. Ова е петта генерација на кандидати кои учествуваат во Програмата за почетна обука на Академијата од 2009 година, но, исто така е и една од најмалите. Од 80 кандидати кои имаат завршено во последните пет години, 76 се именувани како судии или обвинители. И покрај бројните кампањи и подготвителни мерки кои се преземени во текот на изминатата година, 29 слободни места за тековната академска година не можеа да бидат пополнети. Подобрувања беа

направени, вклучително и воведување на подготвителна обука за приемниот испит, нова структура на испитот со прашања и методот на оценување. Постојаните напори треба да продолжат, вклучувајќи тесна соработка со универзитетите, за да обезбедат повеќе кандидати кои би биле во можност да ги исполнат критериумите за влез на Академијата. Исто така, останува тешко да се мотивираат младите професионалци да го согледаат судството и обвинителството како можност за атрактивна кариера, и надлежните органи треба да ги испитаат причините за ниското ниво на интерес, и да се справат со стравот од непотизам, притисоци со прекумерна продуктивност и политичка вмешаност, кои може да влијаат демотивирачки врз потенцијалните кандидати.

Постапката за годишно оценување на судии бара итна ревизија, бидејќи има штетен ефект врз независноста и **квалитетот на правдата**. Таа се користи првенствено како алатка за следење на продуктивноста на судиите, наместо на нивната компетентност и интегритет, квалитетот на нивната работа и нивните услуги кон граѓаните и професијата. Таа дејствува како предвесник било за разрешување или за напредување во кариерата, врз основа на чисто квантитативни критериуми. Системот става непотребен притисок врз судиите и ги лишува од самостојноста да управуваат со нивните предмети на оптимален начин, индиректно поттикнувајќи негативни методи на работа. Оценувањето треба да се оддели од системот за дисциплински постапки и разрешување и треба да се фокусира повеќе на оценување на основните надлежности на судиите, како што се изготвување на пресуди и размислување, организациски способности, учество на обуки и ниво на специјализација. Квантитативните критериуми кои се користат во моментот (број на завршени предмети, број на пресуди против кој се поднесени жалби и број на запазени рокови за постапка) се несоодветни за оценување на правниот систем како целина, отколку за поединечни судии. Кохерентниот систем на оценување на квалитетот и задоволството на клиентите од судовите сè уште треба да се развива.

Одговорноста на државните правосудни органи се следи преку механизми со повеќе жалби кои се на располагање на граѓаните. Судскиот совет, Министерството за правда и Канцеларијата на Народниот правобранител добија 1061, 339 и 732 жалби, соодветно за 2013 година, кои се однесуваат на работата на судството. Најчестите причини за жалба се должината на судските постапки, но, и сè поголемиот недостаток на непристрасност или еднаков пристап до правдата. Врховниот суд продолжи да добива жалби за надомест заради неразумно долги судски постапки. Тој добил 434 такви жалби (намалување од 676 во 2012 година) и додели над 116 000 евра за надомест и трошоци. Земјата, исто така, се согласи да плати над 445 000 евра за пријателски спогодби, на тужители кои имаа поднесено жалби пред Европскиот суд за човекови права, од кои повеќето се однесуваат на должината на судските постапки. Што се однесува до индивидуалната одговорност, пет судии беа разрешени досега во 2014 година, врз сите основи на „непрофесионално или несовесно вршење на судиската функција“, и еден судија поднесе оставка за време на тековна постапка за разрешување. Советот на јавни обвинители, разреши двајца обвинители врз основа на неспособност. Есента во 2013 година, две истраги за корупција на високо ниво завршија со обвинение, осуда и затворање на судија, двајца обвинители, поранешен судија, поранешен истражен судија, вработен во обвинителството и адвокат. Државната комисија за спречување на корупцијата, исто така, иницираше прекршочни постапки против 32 судии за неподнесување на изјави за судир на интереси кои се законска обврска.

Што се однесува до **ефикасноста** на судскиот систем, 23 од 27-те основни судови во земјата одржуваат позитивна стапка на решени предмети (што значи дека, во текот на 2013 година тие успеале да решат повеќе случаи, отколку што добиле) како и четирите Апелациони судови, Управниот суд и Врховниот суд. Во однос на управувањето со предметите, нема податоци за заостанати предмети.

Меѓутоа, подеднакво сериозниот проблем со долготрајни судски постапки сè уште треба да се реши. Додека поединечните фази на судската постапка обично се завршуваат во рамки на законските рокови, вкупната должина на постапката од започнувањето до конечната пресуда

останува една од главните причини за поплаки и барања за надомест на штета на граѓаните. Интензивните чекори кои се преземаат во последните години за справување со застојот на судски случаи, вклучувајќи го и воведувањето на месечни цели и огромниот акцент на продуктивноста во годишната постапка за оценување, ризикува влошување на квалитетот на правдата, како резултат на ограничената способност на судиите да посветат соодветно време и внимание за подготвување на здрави, целосно образложени пресуди врз основа на сите достапни докази. Наместо да се забрза целокупната постапка, ова може да придонесе кон долготрајниот проблем на повторување на повторни распити и повторни судења, како и да ја продолжи целокупната постапка. Законот за медијација обезбедува правна рамка за алтернативно решавање на спорови, но во пракса системот сè уште е недоволно развиен и потребни се повеќе мерки за подигање на свеста за да се стави во функција. Во почетокот на 2014 година, Судскиот совет и Министерството за правда преземаа чекори за идентификување на „стари случаи“ користејќи го автоматскиот систем за управување со предмети во судовите. Во сите судски инстанции, идентификувани се 3 155 случаи кои биле во судскиот систем повеќе од три години, од кои 822 случаи биле повеќе од пет години и 56 случаи повеќе од 10 години. Сепак, оваа ревизија досега беше ограничена на околу 88 000 спорни случаи и треба да се прошири за да се покријат сите предмети во судовите, вклучувајќи ги и процедуралните и вонпарнични предмети, кои во моментот изнесуваат околу 180 000.

Судскиот буџет за 2014 година е 30,830,000 евра, а буџетот на Јавното обвинителство е 7,250,000 евра; и двата малку се зголемени од минатата година. АСЈО добива само 0,68 милиони евра од судскиот буџет, што со оглед на обемот на нејзините активности за обука и нејзината централна улога во професионалноста на судството треба да се зголеми. Најголем дел од судскиот буџет сè уште се троши на плати, а соодносот на вкупниот број на судии според големината на населението останува над 50% повисок од европскиот просек. Во исто време, вкупниот број на судски случаи кои моментално се во активна постапка пред домашните судови е намален драстично во последните четири години, од речиси 1 милион на крајот на 2009 година на околу 180 000 до крајот на 2013 година, како резултат на реорганизација на надлежностите во областите како што се извршување и наследување. Овие фактори ја нагласуваат растечката потреба за рационализација на судскиот систем и поефикасна распределба на финансиски и човечки ресурси.

Што се однесува до **пристапот до правдата**, годишната распределба на правна помош од буџетот остана на 50,000 евра, а бројот на адвокатите регистрирани за обезбедување на правна помош се искачи на 251. Од 227 барања за правна помош поднесени во 2013 година, 95 беа доделени досега, додека 128 беа недоволени.

Најголем број на барања биле направени во случаи поврзани со имотните прашања, жртви на семејно насилство и заштита на децата. Потребни се понатамошни подобрувања за да се направи работата на судовите подостапна за јавноста. Не се преземени чекори за да се лоцираат портирниците за информации на влезовите на судовите. Физичкиот пристап до Основниот суд Скопје II, кој е најпрометниот во земјата, е несоодветен, бидејќи не постојат лифтови и нема соодветен пристап за лицата со посебни потреби. Не се преземени чекори за да се воведат практична функција за пребарување за пресудите кои се објавени на веб страницата на судот. И покрај законската обврска да се обезбеди транспарентност со објавување на сите судски пресуди во рок од два дена од денот на изготвување и потпишување, најзначајните или контроверзни одлуки кои можат да бидат од јавен интерес воопшто не се објавуваат, што може да доведе до недостаток на јавно проверливи информации и искривување во известувањето во медиумите.